

Walory widokowe dróg (I) Problem estetyki przestrzeni

Utworzono: poniedziałek, 17, październik 2011 08:26 Anna Polska

Projektowanie dróg kojarzone jest nieodmiennie z szeregiem problemów o charakterze funkcjonalnym, technicznym, prawnym i ekologicznym. Zagadnienia estetyczne pojawiają się na ogół na marginesie przemysłów związanych z budową przestrzeni drogi, a najczęściej nie pojawiają się w ogóle.

Rozległe procedury prawno-proceduralne inwestycji budowlanych, nierzadko nadmiernie przeciągające się w czasie, skutecznie zniechęcają inwestorów i zarządców terenów do sporządzania wszelkich fakultatywnych dokumentacji, dotyczących na przykład spraw estetyki i kształtowania krajobrazu. Drugim czynnikiem niskiego stanu estetycznego przestrzeni jest poziom kultury przestrzennej polskiego społeczeństwa. Brak zrozumienia dla działań mających na celu podniesienie poziomu ładu przestrzennego jest powszechnie widoczny. Przykładów jest wiele. Jednym z nich jest typowe zachowanie obywateli w trakcie sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, w szczególności w momencie wyłożeń ich projektów do wglądu publicznego i składania uwag. Wiele osób sprzeciwia się wprowadzaniu wszelkich przepisów ingerujących w estetykę budowli i krajobrazu, jak na przykład stosowane materiały budowlane, kolorystykę, styl architektoniczny, detale architektoniczne, umieszczanie reklam kilkoprzestrzennych itp.

Jeszcze jednym czynnikiem, który hamuje upowszechnianie studiów z zakresu estetyki towarzyszących inwestycjom budowlanym jest metodyka tych opracowań. Opierająca się w znacznej mierze na metodach jakościowych nie wzbudza zaufania i w wielu odbiorcach rodzi podejrzenie subiektywizmu, nierzetelności, a nawet manipulacji.

Czynników i przejawów lekceważącego podejścia do zagadnień estetycznych w

Walory widokowe dróg (I) Problem estetyki przestrzeni

Utworzono: poniedziałek, 17, październik 2011 08:26 Anna Polska

procesie kształtowania przestrzeni drogi można wymieniać jeszcze wiele. W związku z tym należy postawić kilka otwartych pytań: czy zagadnienia efektów estetycznych powinny być uwzględniane w trakcie planowania i realizacji inwestycji; czy obecna sytuacja negacji problemu estetycznego może skutkować istotnymi problemami, nie tylko przestrzennymi, w przyszłości; jaką pozycję w hierarchii potrzeb współczesnego polskiego społeczeństwa zajmuje estetyka i jakich standardów piękna oczekuje się od przestrzeni, oraz jakich standardów piękna oczekuje turysta.

Odpowiedzi na te i inne, bardziej szczegółowe pytania powinny umożliwić krystalizowanie poglądu, czy problematyka estetyczna w sposobie zagospodarowania przestrzennego może dać istotne korzyści społeczne i ekonomiczne. Jest to warunek określenia sensu urządzania przestrzeni dróg, w szczególności tras turystycznych.

Walory widokowe przestrzeni drogi - potrzeba użytkownika czy kaprys architekta?

Rozważania dotyczące estetyki przestrzeni drogi należy rozpocząć od określenia sprawy ogólniejszej, to znaczy od znaczenia estetyki w hierarchii potrzeb człowieka. Randze potrzeb estetycznych powinny odpowiadać działania na rzecz ich zaspokojenia. Zatem kwestia, czy projektanci powinni zajmować się problemem estetyki drogi zależy od tego, czy przyszli użytkownicy będą i w jakim stopniu, oczekiwali od drogi, poza funkcjonalnością, również piękna.

W polskiej literaturze problem estetyki przestrzeni i związanych z tym potrzeb człowieka rozwinął Krzysztof Wojciechowski w swojej pracy pt. „Problemy percepcji i oceny estetycznej krajobrazu” [6]. Zwrócił on uwagę na mnogość problemów wymagających rozstrzygnięć naukowych, jak choćby na niejednoznaczności definicyjne, subiektywizm ocen estetycznych, ewolucja wzorców oraz wykorzystanie teorii fenomenologicznych. Mimo obaw związanych z subiektywnością podejścia, Krzysztof Wojciechowski zaproponował metodę oceny estetycznej krajobrazu pozamiejskiego. Przeprowadził również rozważania na temat potrzeb estetycznych człowieka. Wiąże je z pojęciem szeroko rozumianej „jakości życia”. Dla tego terminu nauka nie wypracowała jednej, powszechnie uznanej definicji. Wiele zmiennych tzw. jakości życia ma charakter niemierzalny, subiektywny lub dotyczący niematerialnej sfery życia. Niemniej, mimo swojej złożoności, pojęcie funkcjonuje szeroko zarówno w użyciu potocznym, jak i w nauce.

Jakość życia warunkowana jest, między innymi, środowiskiem życia człowieka. Percepcja środowiska wiąże się z procesem postrzegania i odczuwania środowiska, oraz wywołanymi w wyniku tego stanami umysłowymi i uczuciowymi. Według K. Wojciechowskiego wśród odczuć wzbudzonych percepcją środowiska ważną rolę pełnią odczucia estetyczne.

Rodzą się one w procesie percepcji, który dzieli się na trzy podstawowe fazy:

- odbiór bodźców za pomocą zmysłów,
- fazę skojarzeń,

Walory widokowe dróg (I) Problem estetyki przestrzeni

Utworzono: poniedziałek, 17, październik 2011 08:26 Anna Polska

- formułowanie oceny estetycznej.

W procesie percepcji dokonywane jest porównywanie danej przestrzeni z pewnymi wzorcami. Wzorce mają trojaki charakter. Pierwsza grupa wzorców budowana jest w oparciu o te cechy przestrzeni, które warunkują przetrwanie gatunku ludzkiego w środowisku. Chodzi zatem o zdolność przestrzeni do zaspokojenia podstawowych potrzeb człowieka - pożywienia, picia, schronienia, bezpieczeństwa itp. Druga grupa wzorców kształtowana jest przez dany krąg kulturowy i jest właściwa dla danej grupy społecznej. Trzecia grupa obejmuje wzorce kształtowane w wąskich, profesjonalnych środowiskach, których członków cechuje szczególna wrażliwość estetyczna i świadome nastawienie na odbiór pewnych bodźców zmysłowych.

K. Wojciechowski sformułował metodę oceny estetycznej krajobrazu, według której ocena ta jest wypadkową takich zmiennych jak:

- całokształt cech obserwatora mogących mieć wpływ na ocenę,
- całokształt okoliczności oceny,
- atrakcyjność wizualną krajobrazu.

Na tę ostatnią składają się następujące aspekty krajobrazu: poczucie bezpieczeństwa, harmonia, urozmaicenie, kompozycja, unikatowość.

Sam autor metody podkreśla jej niedoskonałość i silny pierwiastek subiektywizmu formułowanych ocen. Również dobór zmiennych może budzić wątpliwości, chociażby z tego powodu, że są one od siebie częściowo zależne, bądź też silnie zależne od okoliczności oceny i cech oceniającego. Na przykład, odczucie pozytywnego urozmaicenia może być inaczej odbierane przez mieszkańca wielkiego miasta przyzwyczajonego do mnogości bodźców, a inaczej, przez mieszkańca spokojnej prowincji. Inną wartość będzie przypisywać unikatowości krajobrazu geograf lub artysta, a inną osoba poszukująca miejsca osiedlenia się. Poczucie bezpieczeństwa również może być inaczej odbierane przez osoby o różnym doświadczeniu.

Ewa Szkurłat pisze o twórczym charakterze percepcji [5]. W ramach tego procesu mieści się odbiór, analiza i interpretacja pewnych zjawisk. Na tej podstawie obserwator tworzy własne wyobrażenie o danym miejscu. To wyobrażenie odniesione do różnych potrzeb człowieka wpływa na ocenę i określenie wartości miejsca, co z kolei warunkuje zachowania człowieka.

Według Ewy Szkurłat istnieje ścisły związek między procesem percepcji a zachowaniami przestrzennymi człowieka.

W związku z powyższym można powiedzieć, że:

- zaspokojenie potrzeb estetycznych człowieka wiąże się z szeroko rozumianą jakością życia;
- proces postrzegania nie jest tożsamy z widzeniem;

Walory widokowe dróg (I) Problem estetyki przestrzeni

Utworzono: poniedziałek, 17, październik 2011 08:26 Anna Polska

- percepcja środowiska związana jest z porównywaniem postrzeganej przestrzeni z wzorcami, które mają charakter społeczny i osobniczy, a dodatkowo są zmienne w czasie;
- atrakcyjność wizualna krajobrazu nie sprowadza się wyłącznie do układu linii, powierzchni i brył, kolorystyki i tworzywa, ale stanowi dużo bardziej złożony układ różnych cech środowiska.

Powyższe stwierdzenia, zdaniem autorki, są wystarczające dla uznania, że problematyka estetyki przestrzeni drogi powinna stanowić przedmiot zainteresowania nie tylko nauki, ale również praktyki projektowej i zagospodarowania przestrzennego. Estetyka stanowi realną potrzebę użytkownika przestrzeni, w tym użytkownika dróg, dlatego w kompromisie różnych czynników kształtowania przestrzeni walory widokowe nie powinny być traktowane jako element zaspokajania potrzeb wyższych wąskiej grupy koneserów piękna.

Wartości estetyczne obszarów turystycznych i rekreacyjnych

Wszelkie wyjazdy podejmowane w innych celach, niż obowiązkowe, w tym służbowe, można nazwać turystycznymi. Większość opracowań naukowych dzieli migracje turystyczne na trzy podstawowe formy, ze względu na cel podróży. Są to:

- turystyka wypoczynkowa,
- turystyka krajoznawcza,
- turystyka specjalistyczna (kwalifikowana).

Zatem, dominują cele wypoczynkowe i krajoznawcze.

W tym miejscu należy postawić pytanie, czy osoba, której głównym celem działań jest wypoczynek i poznanie czegoś nowego oczekuje jednocześnie, by celem dodatkowym były pozytywne odczucia estetyczne? Cele turystyczne realizowane są dzięki wyjazdom do miejsc cechujących się pewnymi walorami turystycznymi. T. Lijewski, B. Mikułowski i J. Wyrzykowski walorami turystycznymi nazywają „specyficzne cechy i elementy środowiska naturalnego oraz przejawy działalności człowieka, które są przedmiotem zainteresowania turystów” [3]. A wśród walorów wypoczynkowych wymieniają, między innymi:

- występowanie walorów estetycznych krajobrazu,
- walory widokowe krajobrazu.

Z kolei R. Przybyszewska-Gudelis, M. Grabiszewski i S. Iwicki podali, że walory krajoznawcze to „zespół dóbr naturalnych i antropogenicznych, które dzięki swemu znaczeniu poznawczemu, estetycznemu, patriotycznemu i dydaktycznemu stanowią lub mogą stanowić w przyszłości przedmiot zainteresowania turystycznego” [4]. Można również wskazać pewne formy turystyki specjalistycznej, dla której walory estetyczne krajobrazu mają szczególne znaczenie. Mogą to być, na przykład, plenery artystyczne, których uczestnicy przyjeżdżają w szczególnie urokliwe miejsca, by tworzyć dzieła sztuki czerpiąc natchnienie z piękna otaczającej

Walory widokowe dróg (I) Problem estetyki przestrzeni

Utworzono: poniedziałek, 17, październik 2011 08:26 Anna Polska

przestrzeni. W związku z powyższym można stwierdzić, że estetyka współdecyduje o randze waloru turystycznego, a szerzej o atrakcyjności turystycznej danego miejsca. Z kolei atrakcyjność turystyczna wpływa na wielkość ruchu turystycznego i tym samym lokalny rozwój gospodarczy.

Określony krajobraz istnieje w sposób obiektywny, niezależnie od obecności i oglądania go przez człowieka. Jednak jego wartościowanie następuje w drodze percepcji. Człowiek musi daną przestrzeń zobaczyć i poddać ocenie. Oglądanie krajobrazu następuje z jakiegoś punktu w terenie lub podczas przemieszczania się drogą, więc jedną ze zmiennych oceny estetycznej będzie tzw. dostępność widokowa (czyli możliwość dostrzeżenia danej przestrzeni wynikła z topografii terenu i położenia obserwatora). Oznacza to, że turysta kształtuje swoją opinię o pięknie miejsca obserwując je z danej drogi lub punktu widokowego. Zagospodarowanie przestrzeni drogi ma zatem kluczowe znaczenie dla percepcji krajobrazu, w szczególności w obszarach turystycznych.

mgr inż. Anna Polska
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
Wydział Biologii i Nauk o Ziemi

Spis literatury zawarty jest w trzeciej części opracowania.